

רב חובל 'חיים ארלוזורוב' גד הילב מספר¹

מספטמבר 1942 עד אוגוסט 1946 (4 שנים) שירתתי, כחובל שני, בשש אוניות משא אמריקאיות בהפלגות מלחמת העולם השנייה בין נמלי ארה"ב ונמלי בריטניה, צפון אפריקה (פלישת צבא ארה"ב לנמל Oran), צפון אירופה (הפגזות טילי V2 ו-V1 על נמל אנטוורפן), הוואי, אוסטרליה/פפואה-גיניאה החדשה (לוחמת גרמל מק-ארתור נגד יפן), הפיליפינים, אוקינואה, גואם ועוד. לקיום קשר כלשהו בין ימאים ארץ ישראלים המזדמנים בעת המלחמה לניו-יורק, שמתה ב-1942 במגירת שולחן משרדו של יוסף יזרעאלי, איש אפיקים, נציג "החלוץ" בארה"ב, מעין מחברת-יומן בה רשמו מי מהחבר'ה את פרטי שירותם העכשווי, כולל שם אונייתם ומספר הדואר הצבאי, כגון: Fleet Post Office – FPO New York/San Francisco/London

בהענות לפניית יוסף יזרעאלי במברק מעורפל אלי ביולי 1946 בעודי משרת כחובל שני באונייה האמריקאית "John S. Casement" עת היא פוקדת את מעגן Buckner Bay באוקינואה - ובתום ההפלגה בנמל אוקלנד (סן פרנסיסקו) באוגוסט 1946 - נסעתי ברכבת לניו-יורק, שם הופגשתי עם זאב "דני" שינד נציג ה"מוסד לעלייה" ונרמז לי לראשונה על הצטרפות לאוניה כלשהי במסגרת מחתרתית ציונית. עקב 5.5 שנות היעדרותי מהארץ, ובהן תקופות ארוכות כיהודי בודד באוניות בנות הברית, ומגבלות תקשורת במלחמה, כלל לא הייתי מודע להיקף נושא ההעפלה. והנה מצאתי עצמי מתנדב, מתגייס, ומוצב לאוניה ULUA (היא "חיים ארלוזורוב"). ב-3.10.46 בטקס "סגור" באוניה בנמל בולטימור הושבעתי יחד עם אפרים צוק ומתנדבים יהודים-אמריקאים שבועת אמונים ל"הגנה", ע"י יעקב דוסטרובסקי, לימים רב אלוף יעקב דורי הרמטכ"ל הראשון של צה"ל.

אוגוסט 1946 - 28.2.47 קברניט ULUA (היא "חיים ארלוזורוב"). 15.10.46 יציאה את נמל בולטימור, תידלוק ב-Ponta Delgada באיים האזוריים. 7.11 - 31.12, 1946 נמל מרסיי, אספנה ועבודות התאמת האוניה למסע ארוך עם כ-1,350 מעפילים. כאן נגלה לי לראשונה היקף פעילות ההעפלה ונפגשתי לראשונה עם אנשים ממיטב העוסקים במלאכה ובהם גדעון "גדע" שוחט ושמריה "רודי" צמרת. במרסיי הצטרפו ל-ULUA הממונה-על מטעם ה"הגנה" מפקד המסע אריה "לובה" אליאב וארבעה אנשי פלי"ם: משה "מוסיק" גדרון (אלחוטאי "גדעוני"), ניסן לויתן, ישראל "שרוליק" אוירברך, וצבי "מירי" כצנלסון. כמו כן הצטרפו לצוות האוניה חובל ו-4 ימאים-דרוגים שכירים ספרדים.

ULUA יצאה את נמל מרסיי אחרי חצות 31.12.46 עם כניסת השנה החדשה 1947, עברה את מיצר גיברלטר מערבה, ופקדה את נמל לה-הברה לתידלוק. לאחר שייט סביב צפון דנמרק ב-Skagerrak ו-Kattegat (ולא דרך תעלת Kiel, כמשורטט בטעות בפרסומים רבים בנדון) פקדה האוניה את נמל קופנהגן, בהמתנה ואספקה קטנה. כאשר מימי האזור קפואים בחלקם, עברה ULUA את מיצר Oresund ופקדה ב-24-25.1.47 את נמל Trelleborg הקטן בדרום שבדיה, שם הועלו לאוניה (מתוך רכבת מפוארת) 664 צעירים ניצולי שואה - כ-500 בנות וכ-160 בנים. בהמשך המסע פקדה ULUA את נמל לה-הברה (שנית, לתדלוק ומים), אלג'יר (תדלוק ומים), מעגן מסתור במפרצון בקרבת נמל Philippeville היא Skikda (המתנה להוראות ה"מוסד לעלייה" על המשך המסע, ועבודות תחזוקה בדודי הקיטור), נמל Sousse במערב טוניסיה (מים) ונמל Gallipoli במזרח מפרץ טרנטו ב"מגף" האיטלקי. כאן עלו לאוניה לייזר, ישראליק, ודני - "אנשי אלון" הוא יהודה ארזי - כדי לתאם ולסייע בהעלאת המעפילים הנוספים באתר הבא, חוף Metaponto. בערב 20.2.47 עברה ULUA, בליווי ספינת שירות של ה"מוסד לעלייה", 54 מייל לעגינה בחוף Metaponto שבמערב מפרץ טרנטו, שם נמתח כבל פלדה מהאוניה כ-60 מטר לנקודה בחוף. בחשכת ליל 20-21.2 ובנוכחותם באוניה של יהודה ארזי ועדה סירני הועלו לאוניה 734 מעפילים ובכללם 50 "יתומי סלוינו", וכן הצטרפו לאוניה יחזקאל מעוז איש פלי"ם ושני "חיילים חוזרים" אברהם "אברום" שביט ויעקב "יענקלה" ארנון. עם דמדומי שחר 21.2.47 ולאחר שיהודה, עדה, ושלושת "אנשי אלון" עזבו את האוניה, הפליגה ULUA מחוף Metaponto עם 1,398 מעפילים, 27 אנשי צוות ושמונה אנשי ה"מוסד לעלייה" (סה"כ 1,433 נפשות).

27.2.47 אחה"צ גילוי ה-ULUA ע"י מטוס סיור של חיל האוויר הבריטי ה-R.A.F. בשעה 17:58 מפגש ראשון עם אוניית הצי המלכותי HMS "Chieftain" וחילופי דברים בפנסי איתות ביני אישית לבניה. אותתי ל- "Chieftain"

¹ הקטע מהסיפור האישי של גד הילב הנוגע להפלגת ה'חיים ארלוזורוב' (ULUA). לסיפור האישי במלואו הקש כאן.

שבסינוור אונייתנו בזרקור חזק היא מסכנת את שייט אונייתנו ועוברת על תקנות בטיחות השייט, ואכן ההארה והסינוור פסקו. כמו כן "סיפירתי סיפור" על ניצולי אונייה טרופה אותם אספנו בלב ים ואותם בדעתנו להסיע, על פי בקשתם, לחוף מבטחים בפלשתינה. בדו"ח חודש פברואר 1947 לאדמירליות בלונדון, על כלל פעילות שייטת הצי המלכותי בים התיכון ה-Mediterranean Station, מצא מפקד השייטת לראוי להדגיש את טיב איתות ULUA בנוהל המקובל בצי מלחמה, כלהלן:

"The Illegal Signalled Using Naval Procedure That...."

כמו כן מזכיר הארמירל את "סיפורי" הנ"ל, כלהלן:

"... But had rescued some survivors from a Jewish Refugee ship en route whom she intended to land at Tel Aviv".

ליל 27-28.2.47 שייט אטי יחסית (במכוון) מדרום לצפון לאורך חוף ארץ ישראל, תחת מעקב-ליווי צמוד של חמש אוניות הצי המלכותי "St. Austell Bay", "Welfare", "Chevron", "Rowena", "Chieftain", כאשר אונייתנו בראש השיירה. בבוקר יום ו' 28.2.47 עם פריצת ULUA בפתאומיות, ולהפתעת הבריטים, ובמהירות שייט מירבית, למים הטריטוריאליים של פלשתינה (א"י) לעבר מפרץ חיפה, הונף דגל ישראל והוצג שם האוניה "חיים ארלזורוב" - כאשר שירת "התקווה" אדירה פורצת בקהל המעפילים.

במשך דקות אחדות התנהלה תמרון התחמקות עז של "חיים ארלזורוב" ועימות חריף - כולל נגיחות-הצמדות "Welfare" בדופן ימין ו-"Rowena" בדופן שמאל של אונייתנו. במהלך עימות זה קפצו שני קצינים ומספר מלחים בריטיים על סיפון "חיים ארלזורוב", והתנהלה תגרת פנים אל פנים קשה עם המעפילים. עם החדרת כמות ניכרת של גז מדמיע ע"י חוליית מלחי "Rowena" לחדר המכונות של "חיים ארלזורוב" נאלצו קצין מכונה ראשי אפרים צוק ועוזריו להתפנות מחדר המכונות - ובסיבובי מדחף אחרונים הועלתה האוניה בשעה 10:30 בבטחה על קרקעית ראס-אל-קרום בחוף בת-גלים (לרוע הגורל אתר מחנה צבאי בריטי, כיום בה"ד חיל הים). אחדים מ"מעפילי טרלבורג" קפצו למים וצעדו לחוף, שם הם נאספו מיד ע"י חיילים בריטים ואוחדו מאוחר יותר עם כלל המעפילים. כל אחד ואחד מ-1,398 מעפילי "חיים ארלזורוב", 27 אנשי הצוות ושמונה אנשי "המוסד לעלייה" (סה"כ 1,433 נפשות) ירדו שלמים ובריאים מהאוניה. מסע ULUA - "חיים ארלזורוב" - הארוך בתולדות ההעפלה, מטלבורג 25.1 לחיפה 28.2, 1947 - ארך אם כן 34 ימים בהם הפליגה האוניה, עם המעפילים, 4,500 מייל, ופקדה חמישה נמלים ושלושה אתרי חוף אחרים (כאשר מבולטימור 15.10.46 עד חיפה 28.2.47 עברה האוניה 10,300 מייל ופקדה 13 נמלים ואתרי חוף אחרים) ללא כל תקלת שייט - ניווט ומכונה.

בסוף הפלגת ULUA - "חיים ארלזורוב" והשתלטות הבריטים על האוניה המקורקעת בחוף בת-גלים ב-28.2.47 נמצאתי ללא הוראות וללא תדרוך כיצר עלי לנהוג אישית וכיצד עלי לנהוג כלפי אנשי צוות האוניה בהמשך; וכך נוצר מצב, פחות או יותר, של "כל איש לנפשו". היו מי שנעצרו ע"י הבריטים (כולל אפרים צוק ואנשי צוות מתנדבים אמריקאים) והושלכו ל"קישלה" בית המעצר בחיפה. שלושה מלוויים אנשי "המוסד לעלייה" (שרוליק, ניסן ואברום) הסתתרו במחבוא ("סליק") והתפנו מהאוניה בחשכת הלילה הבא בשחייה לחוף בת-גלים. אני מצאתי עצמי, באחת, יורד מגשר הפיקוד ומתערב בקרב המעפילים. יחד אתם הועברתי על סיפון אסדת נחיתה בריטית למזח בנמל, הועליתי ל-"Ocean Vigor", ונלקחתי לנמל פמגוסטה שבקפריסין ולמעצר במחנה מעפילים באי.

מאחר ומ-1938 כנער בן 14.5 ובמשך כל שנות מלחמת העולם השנייה נעדרתי ברציפות מהארץ, כאשר אני משרת כימאי באוניות סוחר, מעולם לא "זכיתי" להיות חבר בתנועת נוער כלשהי (למעט מספר חודשים ב"צופים") וממילא לא נמנית עם חניכי ה"הגנה"/"הפלמ"ח/ה"פלי"ם". אי לכך, בתקופת ULUA עדיין לא התמצאתי ברזי ארגון ההעפלה, ועל אף ששה חודשי שירותי כקברניט האוניה, לא היתה היכרות מוקדמת ביני לבין החברה במחנה המעפילים בקפריסין. מצב זה הקשה על הזדהות הדדית ועיכב את הברחתי מהמחנה. לעתים חשתי "בודד בין שותפים למערכה". כעבור ימים אחדים, עם זיהוי במחנה המעפילים, הוברחתי ל"אוניית גירוש" בריטית להפלגת לילה מפמגוסטה לחיפה שם אמור היה מאן-דהו מאנשי "המוסד לעלייה" לזהות אותי, "לשלוף" אותי ברציף מתוך האוטובוס לפני צאתנו עם המעפילים לעתלית, ולהבריחני אל מחוץ לנמל, אך לא כך היה, ונלקחתי יחד עם המעפילים בשיירת אוטובוסים תחת משמר חיילים בריטיים למחנה המעפילים עתלית.

ושבו, אותו סיפור, במחנה עתלית לא הכרתי איש, ואיש לא הכיר אותי ועברו מספר ימים עד להזדהות הדדית והוברחתי ברכב אספקת-מזון אל מחוץ למחנה ולמשרד "המוסד לעלייה" ברחוב הנמל בחיפה. לאחר היכרות ראשונה וקצרה עם "דודקה" נמרי (הנערץ) הובאתי בחשאי הביתה.

"צימוקים"

ב-31.1.47 באור יום, עת ULUA שטה בביסקאיה במזג אויר סוער מאד, השיגה ועברה אותה שייטת הצי המלכותי הבריטי עם אוניית הקרב "VANGUARD" בראשה, ובה המלך ג'ורג' השישי עם רעייתו אליזבת המלכה-האם ובנותיהם הנסיכות אליזבת (כיום מלכת בריטניה) ומרגרט, בדרכם לביקור מלכותי בדרום אפריקה. אונייתנו הצדיעה להוד מלכותו כמקובל בים. והנה, מתוך התכתבות שלי עם ארמון BUCKINGHAM ב-1995 מתברר שעל אף מעקב המודיעין הבריטי וה"עין הפקוחה" של הצי המלכותי אחר תנועת ULUA איש ב-"VANGUARD" - פאר הצי המלכותי - לא זיהה כי אוניית המעפילים "המבוקשת" כה קרובה "תחת אפם" (בהמשך, הבריטים גם לא ידעו על פקידת ULUA את חוף METAPONTO והעלאת מעפילים נוספים לאוניה). לאחר כניסת ULUA חזרה לים התיכון, מצפון אירופה הקרה, עצרנו בלב ים ליד ספינת דיג ספרדית וקנינו ארגזים אחדים דגים טריים-טריים. אחדות מ"בנותינו השבדיות" הורשו לעלות לסיפון העליון הפתוח - לראשונה מזה כ-13 ימים, מאז יציאתנו את נמל טרלבורג הקפוא וטלטולי האוניה בסערות מימי צפון אירופה - והן עסקו בהנאה ניכרת בניקוי הדגים תת קרני השמש הנעימה בים הרגוע.

עם פריצת "חיים ארלזורוב" למבואות מפרץ חיפה, טיפס רב מלחים אירווינג ווינגרטן, מתנדב מארה"ב, ביוזמתו הוא, לראש התורן מעל גשר הפיקוד "לשמור על דגל הלאום". לאחר השתלטות הבריטים וקרקוע אונייתנו בחוף בת-גלים, תפס קצין הצי המלכותי LIEUTENANT JOHN EVELYN O'LEARY (מהאוניה "ROWENA") עמדה בסיפון גשר הפיקוד שלנו, וירה מאקדחו כדור אחד באויר להרגעת רוחות המעפילים הנסערים - בלא שים לב לאדם בראש התורן. הקליע פגע ונתקע בישבנו של אירווינג, שהמשיך לשמור על הדגל. עד היום מועלה צחוק על פניו של כל מי שזוכר את אותו ארוע - סוף טוב הכל טוב.

עד הרגע ממש, בו נפתחה דלת דירת משפחתי, בכרמל, לא היו הורי, אחותי, ואחי מודעים להתנדבותי, התגייסותי, ופעילותי בהעפלה; וממילא לא ידעו שקברניטה של אותה אוניית מעפילים "חיים ארלזורוב" שהגיעה לחוף בת-גלים הוא "בנם האבוד מזה שש שנים". לדידם אני חובל שני באוניה אמריקאית אי שם. הסוד, מזה, חודשים, נשמר היטב. מה גדולה ההפתעה כאשר מכר משפחה, נהג האוטובוס שהסיעני בהוראת "המוסד לעלייה" לכרמל, דופק בדלת ביתנו, וללא הודעה מוקדמת שואל את אמי ההמומה האם היא "רוצה לראות את גד", ותוך כדי כך הוא "שולף" אותי מחנות מכולת סמוכה. זאת ועוד, עם שובי סוף-סוף אל חיק משפחתי - לראשונה, כאמור, לאחר שש שנות העדרות רצופה בתקופת מלחמת העולם - נצטוויתי ע"י "המוסד לעלייה" שלא ללון בביתי (ואכן כך נהגתי) פן שכן שכונתי "מעבר לרחוב", יהודי ארץ ישראלי קצין ביקורת הגבולות בנמל חיפה, ילשין עלי ו"מסור" אותי לבריטים.